

מכללת הרצוג-גוש עציון
ימי עיון בתנ"ך
קיץ תשע"א

מזמור קכ"ו

א שיר המעלות

א	בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחלמים.	ה	ד שובה ה' את שבותנו (שביתנו) כאפיקים בנגב.
ב	ב אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה	ו	ה הזרעים בדמעה ברנה יקצרו.
ג	ג אז יאמרו בגוים: הגדיל ה' לעשות עם אלה.	ז	ו הלוח ילך ובכה נשא משך הזרע.
ד	ד הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים.	ח	בא יבא ברנה נשא אלמתינו.

901
פוסט
1907

ברם, עצמת השטפונות באפיקי הנגב ובעמק חופו אינה תלויה בכמות הנשמים הזורדים על לב הנגב ומערבו בלבד. פעמים יורדים על סביבה מסוימת בנגב גשמים מוצטים, ואילו השטפונות באפיקים של אותה סביבה עצומים ופעמים מדובים הגשמים מאוד ואילו הזרמים עצמם קטנים, וקצרי שעות ביותר. עצמתם של השטפונות תלויה יותר בהיקפו של השטח הגשום מאשר בכמות הגשמים. מרבית השטפונות באים מהרי הנגב המזרחיים הרחוקים, על-כן גדול זריחת הוא אגן-הניקוז של אפיקי הנגב וזרמי המים בהם לפעמים כבירים ועצומים.

החזיון המפתיע ביותר בנגב הוא השטפון ללא גשם... הנה החליקו ענבים מעל רמת הנגב ולא הורידו אף טיפה גשם אחת. הענבים נישאו מרחזה והשמים טהרו, אולם אי-יש הרחק בהרים נידחים גשמים עזים; המים מתגלגלים מכל צד אל אפיקי הנגב, הם גוברים, גואים ומתעצמים ללא הפוגות, וסופם שהם פורצים בכוחות-אימתים אל עבר רמת-הנגב מערבה ומדדימים את האדם, אשר לא ראה כל גשם באותו יום.

השטפון חזיון שכיח הוא בארצנו הקטנה הבנויה הרים ונקעות, אולם רק בארץ נגובה ומדברית למחצה כארץ הנגב עלולים זרמים כבירים להפתיע את האדם המפתיע רבה ביותר ולהיחרת בכוונתו, ואפן יש שהשטפונות בנגב נהרתיים בוכרונם של הבדים חריתה עמוקה כל-כך — אומרים חללי ולורנס — עד שהם מונים על-יפהם שנים ו"תארויכים" למאורעות שונים אחרים. בפרק "ארץ הנבצרות ואקלימה" הראינו כיצד ימנה הדודי שנים ותארויכים על-פי בצרות קשות שפקדו את הנגב²⁵, ואילו כאן אנו למדים, כי הוא עושה כן גם על-פי שטפון מזריד באפיקי הנגב.

אם נשוב עתה אל תפילתו של משורר החלים פרק קפ"ז "שובה ה' את שבותנו כאפיקים בנגב" נושאל את עצמנו מה משל שאל המשורר ומה בקשה בקיש בתפילתו הרי עלינו לאמר: המשורר ידע יפה את האפיקים בנגב, התופכים בחורף זרמים חזקים ועצומים, קיבוץ הגליות המועט לא הניח את דעתו, וגם הוא כנביא זכריה, שיוע לעליית המונים רבים מכל התפוצות, על-י כן: "שובה ה' את שבותנו כאפיקים בנגב" — השיבה את שבותנו בזרמים חזקים, עצומים ובלתי-צפויים מראש, כזרמי המים הגדולים והעצומים, הפוקים לפרקים את האפיקים בנגב; על העם השב לציון לעבור שטח מדבר בדרכו, יהיו המניח משולים לאפיקי הנגב המושכים פתאום מים רבים עוברים. משהו מסבחתו זו נעוץ כבר בפירושהם של אבן-עזרא, ר' מנחם המאירי ובעל מצודת-דוד. אבן-עזרא מפרש: "כאפיקים בנגב — כמים חזקים בנגב", רבי מנחם ב"ר שלמה המאירי בפרושו לספר תהלים (תוצאת מקיצי נרדמים, ירושלים תרצ"א) מפרש: "תפירות מלאות מים כבירים הנגרים בחזק" וגם בעל מצודת-דוד אומר: "כמים הנגרים בחזק".

מבחינה גיאולוגית מעניינת אותנו בעיקר התפילה "שובה ה' את שבותנו כאפיקים בנגב", ומאליה מתעוררת השאלה: היש מקום לבאר תפילה זו לאור הסתכלותנו תולת-אמציעת בטבע ארצנו כאשר נבאר את רוב ציורי המקרא את משליו ואת השאלות?

יש"י מפרש "כאפיקים בנגב": "כאפיקי מים בארץ יבשה, שמלהחזין אותה — כך נהיה מרטיבין בשוכר את שבותנו". הרד"ק סבור, כי "נגב הוא ארץ יבשה, כמו ארץ הנגב נחתני (שופ' א, ט"ז) והיא עצמה צמאה למים, ואם יעברו בה אפיקי מים יהיה חידוש גדול וטובה גדולה, כך תשובת גלחוני; דומה הלזות לנגב והישועה לאפיקי מים", וכן אבן-עזרא: "המשיל הגלות לנגב, שאין שם מים, והישועה כאפיקי מים". ברוח זו בקירוב מפרשים גם כמה וכמה מן המפרשים המדוברים.

אולם, הפירושים לא יהיו הולמים את הכתוב אם נאמר כי המשל הגיאוגרפי שאל מארץ הנגב המשמעות מדדום לכאר-שבע, ואם נגיה כי התפילה עצמה מכוונת לזאתם של פוריי ישראל מן הגולה.

בארץ הנגב אין האפיקים יכולים לשמש סמל מצודד גם בחורף. על-פי-הרוב עשויים ערוצייהם אבני גזיל, סחף וחול. זרמי המים העצומים, העוברים בהם לפעמים, נדירים ובעיקר קצרי ימים ושעות. הנחלים בנגב אינם שבים לאינתם בחורף, אף לא מתמלאים מים, ואינם מתכנסים בצמחה עשירה, תלולה לשמש סמל לפריחה ולעידוד.

אם נכווה הנחתנו, כי הפרק קפ"ז נכתב בעשרות השנים הראשונות לשיבת-ציון, מתוך מצוקתו המדינית והלאומית של קבוץ הגליות הזעיר, בכוח אכזבה על מיעוט השבים לציון ומחור שוועה לעליה המונית רחבה ומקיפה לארץ האבות ברוחו של הנביא זכריה הנ"ל, הרי עלינו לבקש את משל עז יותר מאשר תחיתם של האפיקים בארץ נגובה בימות הקיץ, ועל אחת כמה מתחיתם של האפיקים בארץ הנגב.

כאמור, דלה ארץ הנגב בגשמייה, אולם יש אשר יפקדו גם אותה גשמי-זועף. לדברי ד. אשבל נגרמים גשמי-זועף בחצי-האי סיני ובנגב על-ידי התנגשויות של אורך הם ולה, הזורם וכא מצד דרום, עם אורך קר וכה, המגיה ובא מצד צפון, "שטח פגישתם של שני מיני אויר אלה הוא מקום התהוותן של סערות-ברקים קשות ביותר, והן הנורמות לשטפונות גם בנגב, סערות-ברקים אל מאצטינות בפתאומיותן ובהתפתקיותן החשמל הכבירות המוצרות בהן, וכן כזרמי מים עצומים הזורדים על-פני שטחם מצומצמים".

נקל לשער, כי גשמי-זועף הופכים את אפיקי הנגב היבשים והחריבים לזרמים חזקים ועצומים; ואפן, הנגב מצטיין בשטפונות עזים ביותר.